

песню “своей”. Недаром один из героев обороны Фёдор Герпаненко написал стихотворение, которое исполнялось на мотив “Варяга”:

Расскажут лишь камни об этих боях,
Как насмерть герои стояли.
Здесь русский, бурят, армянин и казах
За родину жизнь отдавали [2].

Здесь стоит напомнить: в годы войны существовала песня о крепости, созданная неизвестным автором. Она исполнялась также на мотив “Варяга”. Её пели тогда и белорусские партизаны, и военнопленные в гитлеровских концлагерях (текст песни см. выше).

Следует полагать, что песня эта была известна и К.Губаревичу, и артистам театра, и зрителям спектакля. Очевидно, что финал спектакля и описанная в песне героическая ситуация весьма созвучны: в них выступает образ боевого знамени, под которым, по призыву раненого комиссара идут в бой последние оставшиеся в живых защитники цитадели.

Литература

1. Смоленский, А. Стихотворения / А.Смоленский. – С.-Петербург, 1905. – С. 51.
2. Этот день мы приближали, как могли...: Материалы международной научно-практической конференции, посвящённой 70-летию Победы в Великой Отечественной войне и окончания Второй мировой войны. Минск, 7-8 мая 2015 г. – Мн., 2016 г. – С.113.

УДК 811.161.3'28(476.7)

ББК 81.411.3

ГАВОРКА ВЁСКИ БЕЛАЯ КАМЯНЕЦКАГА РАЁНА: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Я.Р. Самуйлік,
к.фил.н., доцент
(Беларусь, Брест, БрГТУ)

Анотацыя

У артыкуле разглядаюцца асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гавара вёскі Белая Камянецкага раёна. Акрамя таго, адлюстраваны найбольш значныя факты гісторыі дадзенага пункта, якія паўплывалі на фарміраванне мовы яго жыхароў.

Ключавыя словы

Заходнепалескія гаворкі, гаворкі, вёска Белая Камянецкага раёна, фанетыка, марфалогія, лексіка

Вёска Белая размешчана ў межах Камянюцкага сельсавета, за 27 км на поўнач ад раённага цэнтара горада Камянца. Паводле звестак, прадстаўленых краязнаўцам Георгіем Мусевічам, можна меркаваць, што село Белая заснавана каля 1560 г. Па іншых крыніцах гэта паселішча вядома з сярэдзіны XIX –

пачатку XX ст. у складзе Белавежска-Александрыйскай воласці Пружанскага павета Гродзенскай губерні. У 1857 г. вёска Белая – дзяржаўная ўласнасць, дзе налічвалася 57 рэвізскіх душ. Паселішча згадваецца таксама ў справаздачы Гродзенскай Кансісторыі за 1893 г., а таксама ў кліравых ведамасцях за 1925–1939 гг. У 1921–1939 гг. вёска ў складзе Польшчы. Тут размяшчаўся пастарунак Бялянскай паліцыі, якая пільна сачыла за настроем тутэйшых жыхароў. У 1933 г. у вёсцы быў створаны культурна-асветніцкі гурток, што меў беларускую накіраванасць. З 12 кастрычніка 1940г. вёска Белая – цэнтр Бялоўскага сельсавета Гайнаўскага раёна Брэсцкай вобласці. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны тут налічвалася 180 жыхароў і 28 гаспадарак. З пачаткам вайны распачалася акцыя знішчэння вёсак і хутароў у Белавежскай пушчы і ля яе, найперш з мэтай прадухіліць развіццё партызанскага руху. У жніўні 1941 г. такі лёс напаткаў і Белую. “Сцэнарый” акцыі быў адзін: пад пагрозай расстрэлу даваліся дзве гадзіны на зборы, а затым сялян і нагужаныя вазы фашысты накіроўвалі на поўдзень ад пушчы. Выгнаныя з родных мясцін бялянцы ў асноўным “аселі” на Жабінкаўшчыне. Акупанты спалілі ў вёсцы 26 двароў, забілі 2 мірных жыхароў. Згарэла і драўляная царква ў імя Казанскай Божай Маці. Яна была збудавана ў 1912 г. з лесу, што быў выдзелены ўпраўляючым Белавежскай пушчы Калакольцавым. Апошнім светаром у вёсцы Белай быў айцец Клаўдзій, які пераехаў у Свята-Мікалаеўскую царкву ў Белавежы (цяпер – Польшча). У гады вайны загінула 11 жыхароў вёскі. Белая вызвалена ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў 17 ліпеня 1944 г. У першыя пасляваенныя гады вёска стала цэнтрам Бялянскага сельсавета. З 16 ліпеня 1945 г. Белая ў складзе Камянецкага раёна. З 16 ліпеня 1954 г. вёска ў Ражкоўскім, з 17 лістапада 1959 г. – у Дзмітравіцкім сельсавеце. У 1959 г. тут пражывала 79 чалавек. З 14 красавіка 1964 г. і па сённяшні дзень Белая ў складзе Камянюцкага сельсавета. На 13 лістапада 2017г. у вёсцы налічвалася 53 жыхары і 22 гаспадаркі [2, с. 10–11; 4, с. 80–81, 158–159, 178–179, 210; 5, с. 19–20; 11; 12, с. 517].

Дыялектны матэрыял у вёсцы Белая (мясц. назва: *Б’іла*; жыхары: *б’іл’ан’цы*, *б’іл’анка*, *б’іл’аныц*) быў запісаны ў ліпені-жніўні 2001 г. ад мясцовых жыхароў Філанюка Івана Сцяпанавіча, 1919 года нараджэння, і Качан Вольгі Рыгораўны, 1923 года нараджэння. Для запісу дыялектнага матэрыялу намі была выкарыстана праграма “Атласа гаворак Выганаўскага Палесся. Фанетыка. Марфалогія. Лексіка” [13, с. 32-35], а таксама т.зв. вялікая (новая) праграма: “Як у вас гавораць?”. Варта заўважыць, што гаворка названага населенага пункта ўключана ў “Дыялекталагічны атлас беларускай мовы” (н.п.651) [6;7]. Аднак вынікі нашага даследавання істотна адрозніваюцца ад матэрыялаў гэтага атласа.

Разгледзім асноўныя фанетычныя, марфалагічныя і лексічныя асаблівасці гаворкі вёскі Белая Камянецкага раёна.

Даследаванай гаворцы характэрны шасціфанемны склад галосных гукаў [i], [ы], [e], [a], [o], [y]. Да ліку найбольш значных і спецыфічных прымет гэтай

гаворкі адносіцца вымаўленне галоснага [y] на месцы гістарычнага *o ў ненаціскным становішчы пасля цвёрдых зычных, т.зв. у к а н н е: *хулува́, дуро́на, куро́на, мулукó*. Аднак у канцавых адкрытых складах этымалагічны o захоўваецца: *сыно́, л'іто́, жэто́* ‘жыта’, *высо́ко* і інш. [6, к. 14; 7]. Гук [y] зафіксаваны таксама на месцы гістарычнага *o ў новых закрытых складах пад націскам: *вуз, вул, вун, бул'ш, пуйдеш, куро́нка, нус, стул, кун', ку́шка* [6, к. 35; 7].

Яшчэ адна з найбольш яркіх і паказальных адметнасцей вакалізму дадзенай гаворкі – гэта рэалізацыя галоснага [e] ў адпаведнасці з этымалагічнымі *ы, *і ў націскных і канцавых адкрытых паслянаціскных складах: *сен* ‘сын’, *рэба* ‘рыба’, *вуле́* ‘валы’, *ме* ‘мы’, *хрыбе́* ‘грыбы’, *véne* ‘выпі’, *пумейу* ‘памыю’, *бек* ‘бык’, *пел* ‘пыл’, *меш* ‘мыш’, *véсынав* ‘высыпаў’, *похребé* ‘паграбы’, *хл'ivé* ‘хлявы’, *рубéте* ‘рабіць’, *луvéте* ‘лавіць’, *мэска* ‘міска’, *заб'іра́те* ‘забіраць’, *п'іса́те* ‘пісаць’, *кусéте* ‘касіць’, *худéте* ‘хадзіць’, *жэто́, л'эпа* ‘ліпа’, *кул'э́* ‘калі’, *худэл'е* ‘хадзілі’ і інш., але: *ve* і *v'íte* ‘вы’, *н'і́вка, л'і́те* ‘ліць’. Аднак ў пераднаціскных і ў паслянаціскных складах у акрэсленых пазіцыях звычайна выступаюць гукі [ы], [і]: *высо́ко, п'іса́те, заб'іра́те, зыма́, хрыбе́, véсынав, роб'і́т* і інш.

Наступнай выразнай і адрознай асаблівасцю даследаванай гаворкі з'яўляецца наяўнасць галоснага [i] на месцы гістарычных *е, *ѣ ў першым пераднаціскным складзе пасля губных: *v'існа́, б'іда́, м'ішо́к, v'ідро́, п'ісо́к* [6, кк. 5, 6; 7].

Вельмі значная фанетычная адметнасць дадзенай гаворкі – гэта вымаўленне гукаў [i], [ы] ў адпаведнасці з націскным этымалагічным *ѣ: *л'іс, л'і́то, хл'і́в, v'і́т'ор*, але: *д'ед; сыно́, сны́х, зыл'л'е, тын'* [6, к. 34; 7].

Істотнай асаблівасцю вывучанай гаворкі з'яўляецца таксама рэалізацыя галоснага [ы] ў адпаведнасці з гістарычнымі *е (*ѣ) ў першым пераднаціскным складзе пасля этымалагічных *з, *н, *с, *т, *д: *зымл'а́, нымá, сыло́, тыпéр, дын'о́к* [6, к. 5; 7].

Яшчэ адна з найбольш паказальных адметнасцей даследаванай гаворкі ў галіне вакалізму – гэта наяўнасць гука [i] на месцы гістарычнага *к ў паслянаціскных складах у словах тыпу *зайі́ц, пам'і́т* [6, к. 19; 7]. Аднак у пераднаціскных складах у акрэсленай пазіцыі адзначаны галосны [a]: *уз'ала́, зл'акáвс'а*.

Характарызуюцца дадзенай гаворка таксама ўжываннем гукаў [ы], [о] на месцы паслянаціскага этымалагічнага *е ў словах *бэры́х, véчор*, а таксама захаванне адпаведнага гістарычнага галоснага ў націскным становішчы ў лексемах *дал'э́ко, увэс* ‘авёс’, *мэд* [6, кк. 29, 30, 33; 7].

Найбольш яркая і адрозная асаблівасць сістэмы кансанантызму вывучанай гаворкі – гэта розная рэалізацыя губных і пярэдняязычных. Губныя як цвёрдыя, так і мяккія перад этымалагічнымі *е, *і: *бэры́х, véчор, пэрышы́, ду м'і́не* ‘да мяне’, *п'іч'і́* ‘пячы’ [6, к. 53; 7]; *рубéте, луvéте, мэска, заб'іра́те, п'іса́те, роб'і́т*; губныя толькі мяккія перад гістарычнымі *е, *ѣ: *v'існа́, б'іда́, м'ішо́к, v'ідро́, п'ісо́к*. Этымалагічныя *з, *н, *с, *т, *д паслядоўна цвёрдыя перад гістарычнымі *е (*ѣ): *зымл'а́, нымá, сыло́, тыпéр, дын'о́к*; гэтыя ж зычныя

пераважна цвёрдыя перад этымалагічным *i: *зыма́, кусе́те, худе́те*, але: *н'і́вка* [6, к. 55; 7]. Аднак гістарычны *л у падобных умовах звычайна мяккі: *ал'е́, по́л'е; л'е́па, кул'е́, худе́л'е, л'і́те*, але: *буле́т* ‘баліць’. Адзначым таксама, што перад націскным этымалагічным *ѣ *л і губныя мяккія, прыеднеязычныя – пераважна цвёрдыя: *л'і́с, л'і́то, хл'і́в, в'і́т'ор; сы́но, сны́л, зы́л'л'е, ты́н*, але: *д'ед*.

Выразнай адметнасцю даследаванай гаворкі з'яўляецца таксама ацвярдзенне гістарычных паўмяккіх *дя, *тя перад *е, *і, этымалагічнага мяккага *т' на канцы дзеясловаў у форме трэцяй асобы адзіночнага і множнага ліку: *ден', тыне́р* [6, к. 56; 7]; *тэ́хо* ‘ціха’, *ходэ́те; вун ходы́т, но́сыт, вунé* ‘яны’ *ход'ат, но́с'ат*, але: *ху́йдаіут* ‘калышуць /дзіця ў калысцы/’. Заўважым, што перад націскным *ѣ адзначана розная рэалізацыя мяккіх *д', *т': *д'ед*, але: *ты́н*'.

Значная адметнасць дадзенай гаворкі – гэта пераход цвёрдых зычных у мяккія ў гістарычных спалучэннях *гы, *кы, *хы, што ўзніклі пры ўтварэнні поўных форм прыметнікаў, а таксама ў пазіцыі перад галосным [e] ў прыметніках ніякага роду адзіночнага ліку: *до́вн'і, куро́тк'і, куро́тк'і, тэ́х'і* ‘ціхі’; *до́вн'е, куро́тк'е, тэ́х'е* ‘ціхае’.

Істотнай асаблівасцю вывучанай гаворкі з'яўляецца таксама зацвярдзенне этымалагічных мяккіх *р, *ж, *ш у пэўных пазіцыях: *пура́док, рабе́на* ‘рабіна’, *хрых, пурьі́зав, рэ́чка, на двуры́; жа́ба, збу́жже* ‘збожжа’, *жар, на м'і́жы, жэ́то, ужэ́ны* ‘ажыны’; *ша́пка, вул'ше́на* ‘вольха, алешына’, *шы́ршы* ‘шырэйшы’, *хо'ро́шы*¹, *пу°туше́те*² /уhóн'/ ‘патушыць /агоны/’, *рэшы́тн'ак* ‘рашэтнік /ядомы губчасты грыб карычневага колеру/’ і інш. [6, к. 42; 7]. Аднак гістарычныя мяккія *ч, *ц у даследаванай гаворцы як цвёрдыя, так і мяккія: *чыбрэ́ц* ‘чабор’, *чыре́н* ‘чарэнь’, *бл'ішча́ны* ‘бліскучы, блішчасты’, *о́че* ‘вочы’, *шчэ́л'іна* ‘шчыліна’, *ку́чка* ‘пячурка /ямка з боку печы, дзе сушаць што-небудзь і з дапамогай якой узбіраюцца на печ' і *шч'аву́х* ‘шчаўе’, *кл'уко́ч'е* ‘клякоча /пра бусла/’, *п'іч'і* ‘пячы’, *ду́жч'і* ‘дужэйшы’, *дуро́жч'і* ‘даражэйшы’, *дывч'іна* ‘дзяўчына’; *ца́цка, цеп, цэ́нка* ‘прыстасаванне ў выглядзе трубка, на якое навіваюцца ніткі і якое ўстаўляецца ў чайноч пры тканні’, *цыде́лка* ‘цадзілка /кавалак палатна або іншае прыстасаванне для працэджвання чаго-небудзь (пераважна малака)/’ *цковáте /субáкойу/* ‘цкаваць /сабакам/’, *хулудэ́ц* ‘халадзец, квашаніна’ і *мулудэ́ц'а* ‘маладзіца’, *ху́л'іц'а, купе́ц'а* ‘капа /сена/’, *хло́пц'і, на кун'ц'і* ‘на канцы’, *скупе́ц* ‘капец бульбы /звычайна круглай формы/’ і інш.

Паказальная адметнасць дадзенай гаворкі – гэта зычны *в, што паходзіць з *в, *л. У пазіцыі перад галосным, а таксама пасля галоснага гука перад зычным і ў канцавым становішчы ён даў рэфлекс губна-зубнога [v]: *véne, вы́со́ко, véсыпав, ву́ле, в'і́сна, в'і́дрó, हुлува́, куро́ва, лувéте, ла́нка, пра́нда, до́вн'і, купе́в* і інш. Сустрэкаецца губна-зубны [v] і ў пачатковым становішчы

¹ [o'] – галосны гук, сярэдні паміж [o] і [y].

² [y°] – галосны гук, сярэдні паміж [y] і [o].

перад зычнымі: *встрычатыс'а* ‘сустракацца’, *втыл'элас'а* /*курóва*/ ‘ацялілася /карова/’ і інш.

Вельмі яркай асаблівасцю вывучанай гаворкі з'яўляецца наяўнасць фрыкатыўна-фарынгальнага зычнага [h]: *хулуvа, хрыбé, хрых, хóлод, хуvка, хóстры, дурóха, заháтка, дóvh'і, снyh, бéрыh* і інш.

Адрозная адметнасць даследаванай гаворкі – гэта захаванне звонкіх зычных у канцавым становішчы: *вуз, дуб, нуж, хóлод* і інш. [6, к. 45; 7]. Аднак у сярэдзіне слова адбылася асіміляцыя па глухасці, але непаслядоўна: *хуvка, заháтка, кáска, нушка; дужч'і, дурóжч'і, пудóлнух* ‘сланечнік’, *сыройіжска* ‘сыраежка /ядомы грыб з пласціністай крохкай яркаафарбаванай шапкай/’ [6, к. 46; 7].

Яшчэ адна істотная адметнасць дадзенай гаворкі – гэта рэалізацыя на месцы гістарычнага спалучэння “**мяккі зычны + Ъ**” у становішчы паміж галоснымі падоўжаных зычных: *зыл'л'е, насы́н'н'е* [6, к. 64; 7].

І апошняй выразнай і значнай асаблівасцю вывучанай гаворкі ў галіне кансанантызму з'яўляецца адсутнасць або наяўнасць пратэтычнага зычнага [h] перад галоснымі [o], [a], [y] у наступных лексемах: *óче, óз'еро, óсын', уну́ча* ‘ануча’, *ура́те* ‘арáць’; *Нал'én'а* ‘Алена’, *хóстры, ху́л'іц'а, ху́с'інец'а* ‘вусень’ [6, кк. 47, 48; 7]. Аднак ў словаформе *нівóднага* адбылося адпадзенне каранёвых гукаў: *ныднóho*.

Характарызуецца гэтая гаворка і сваімі граматычнымі адметнасцямі.

Назоўнікі мужчынскага роду адзіночнага ліку другога скланення з асновай на мяккі і зацвярдзелы зычны ў творным склоне адзначаны з канчаткам *-ом*: *кун'óm, рубл'óm, нужóm, йайц'óm*.

Назоўнікам жаночага і мужчынскага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на зацвярдзелы зычны ў месным склоне характэрны канчаткі *-ы, -і*: *на м'іжы́, на двуры́, на кун'і́*.

Назоўнікі жаночага, мужчынскага і ніякага роду адзіночнага ліку першага і другога скланенняў з асновай на цвёрды і мяккі зычны ў месным склоне зафіксаваны з канчаткамі *-е, -ове, -і*: *у хáте, у л'íce, у нусóве, у пól'і*.

Формы клічнага склону агульных назоўнікаў і ўласных імёнаў жаночага роду адзіночнага ліку пашыраны з канчаткам *-о*: *ма́мо, ба́бо; Váл'о, Hád'о, Mán'о*.

Назоўнікам жаночага роду множнага ліку першага скланення ў родным склоне ўласцівы пераважна нулявы канчатак, часам – канчатак *-ув*: *нымá хат, стрых, дурóh, хулóv, йам* [6, к. 101; 7]; *бабу́v*.

Назоўнікі мужчынскага роду множнага ліку другога скланення ў давальным склоне ўжываюцца з ненаціскным канчаткам *-ом*: *л'уд'ом* ‘людзям’, *кón'ом* ‘коням’.

Прыметнікі мужчынскага роду адзіночнага ліку ў назоўным склоне ў становішчы пад націскам маюць канчатак *-ей*, не пад націскам – *-ы*: *мулудéй* ‘малады’, *старéй* ‘стары’, *малéй* ‘малы’; *дóбры, нóвы, хурóшы* [6, к. 111; 7].

Яркая і спецыфічная асаблівасць прыметнікаў даследаванай гаворкі – гэта т.зв. “сцягнутыя” аднаскладовыя ненаціскныя канчаткі *-а, -е* ў назоўным склоне адзіночнага ліку жаночага і ніякага роду: *добра, нона; ноне, сулодк’е, хуроше*. Аднак пад націскам прыметнікі ў падобных умовах выступаюць тут з поўнымі двухскладовымі націскнымі канчаткамі *-айа, -ойе*: *мулуда́йа, старáйа; мулудóе, старóе* [6, к. 112, 114; 7].

Яшчэ адной паказальнай адметнасцю дадзенай гаворкі з’яўляюцца суфіксы *-ч-, -ш-* простаі формы вышэйшай ступені параўнання прыметнікаў: *дужч’і, дурóжч’і, хурушч’і* ‘харашэйшы’; *шы́ршы* [1, с. 96–97; 6, к. 130; 7].

Інфінітыў з асновай на галосны ўжываецца з фанематычным варыянтам старажытнага суфікса *-ц’і -те*: *худéте, рубéте, спáте* [6, к. 173; 7].

Дзеясловам першага і другога спражэнняў ў трэцяй асобе адзіночнага і множнага ліку характэрны пераважна канчаткі *-е, -ыт, -ут, -ат*: *вун ідé, нысé, хóдыт, нóсыт, вунé іду́т, нысу́т, хóд’ат, нóс’ат* [6, к. 156; 7], але: *ху́йдайт’* ‘калышуць /дзіця ў калысцы/’ і інш.

Зваротныя дзеясловы ў вывучанай гаворцы зафіксаваны з постфіксамі *-с’, -с’а*: *умыва́тыс’, бра́тыс’, робéтыс’* ‘рабіцца’, *зва́тыс’, бойу́с’а, купа́йт’а, бойáвс’а, купа́вс’а, шос’ зробéлос’а* ‘нешта зрабілася’ [6, кк. 164, 165; 7].

Адрозная і істотная асаблівасць даследаванай гаворкі – гэта захаванне ў дзеясловах з асновай на [к] старажытнай формы інфінітыва на *-чы* (фанематычна – *-ч’і*) з націскам на канчатку: *п’іч’і* ‘пячы’, *сыч’і* ‘сячы’ [6, к. 179; 7]. У форме ж трэцяй асобы множнага ліку цяперашняга часу названыя дзеясловы захоўваюць у аснове заднеязычны [к]: *п’іку́т, сыку́т*. Аднак у дзеясловах з асновай на [h] у акрэсленых граматычных формах гэты зычны аднаўляецца і чаргуецца з шыпячым [ж]: *стрéнчы* ‘стрыгчы’, *стрыжу́т* [3, с. 316–318; 6, к. 158; 7; 14, с. 64, 116, 184–185].

Разгледзім яшчэ шэраг найбольш выразных і значных адметнасцей дадзенай гаворкі. Назоўнік *грудзі* ў творным склоне ў межах словаспалучэння *баліць пад грудзьмі* ўжываецца з канчаткам *-мема*: *булét пуд груд’мéма*. Назоўніку *чобаты* [боты] ў месным склоне множнага ліку ўласціва наступная форма: *у чобутах*. Адносна-пытальны займеннік *што*, дзеясловы *хадзіць, насіць* у першай асобе адзіночнага ліку адзначаны з фанематычнымі, дзеяслоў *ліць* у трэцяй асобе адзіночнага ліку ў словаспалучэнні *я лью ваду* – з фанематычна-акцэнтным, асабова-ўказальныя займеннікі трэцяй асобы мужчынскага, жаночага і ніякага роду адзіночнага і множнага ліку *ён, яна, яно́, яны́*, уласна-асабовы займеннік другой асобы множнага ліку *вы*, інфінітыў *раска́зваць*, зваротны дзеяслоў *смяя́цца* ў трэцяй асобе адзіночнага ліку – з фанематычна-марфалагічнымі, дзеяслоўныя формы *лята́ць, лята́юць*, дзеяслоў *вісéць* у трэцяй асобе множнага ліку ў словазлучэнні (прэдыкаце) *гадзі́ннік (часы́) вісі́ць* – з фанематычна-акцэнтна-марфалагічнымі, няпэўны займеннік *нэшта* – з уласналексічным варыянтамі: *шо; хужу, нушу; йа л’іу*

vódu; вун, вунá, вунó, вунé; v'íte; рускáзувате; см'ійéц'ц'а; л'этате, л'этайт; часé v'ís'ат; шос'.

Адрозніваюць і вылучаюць гэтую гаворку і разнастайныя лексічныя асаблівасці: *бáбочка*, *мател'ок* 'матылѣк', *бáл'ка* 'бэлька /брус, які апіраецца на сцены і службыць падтрымкай насцілу (падлогі, столі і пад.)/', *б'ілы* 'баравік', *б'ірэмо* 'бярэма, ахапак', *бл'ішчáвы* 'бліскучы, блішчасты', *бóб'ік'і* 'фасоля', *бóч'ічка* 'ячэйка на мёд у сотах', *брушнэц'і* 'брусніцы', *бул'он* 'бульбяны суп /звычайна засквараны салам/', *бун'ка* 'збан /высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайна ручку і носік/', *бурудá* 'нязжатыя каласы, якія пакідалі на полі пасля жніва /як падзяку за ўраджай і каб у наступным годзе зямля добра ўраджыла/', *бурузнá* 'баразна', *бурунуváte* 'баранаваць', *бус'он*, *бус'ол* 'бусел', *варén'ка* 'кашэль /вялікая кашолка, звычайна з лучыны/', *vóко* 'адтуліна ў жорнах /ручным млыне з двума гладка абчэсанымі круглымі камянямі, пры дапамозе якіх пераціраюць зерне на муку/', *vól'a* 'валлѣ /у птушак/', *встрычáтыс'а* 'сустракацца', *вул'шэна* 'вольха, алешына', *вуруб'ій* 'верабей', *вым'ітáте* 'вымятаць', *Нал'эн'а* 'Алена', *л'л'энка* 'вапна', *л'л'увен* 'перакладзіна над вушкамі /бакавым брусам у дзвярной асадзе/', *л'ойданка* 'арэлі, гушкалка', *л'рыбé vónче, овéчче, жáбск'і* 'неядомыя грыбы', *л'рэна* 'пропуск у кашэнні', *л'ўздер* 'ніжня частка снапа', *л'ўйдáйт* /*дыт'ó v колéсцы/* 'калышуць /дзіця ў калысцы/', *л'ўс'інец'а* 'вусень', *дз'убáк /у пташóк/* 'дзюба /у птушак/', *д'рабэна* 'драбіны /прыстаўная лесвіца/', *д'увбэнка* 'даўбешка, доўбня /палка з тоўстым канцом/', *д'урнэц'і* 'буякі, дурніцы', *д'утыкнўтыс'а* 'дакрануцца', *д'ыхл'эна* 'паверхня багністага балота', *д'ерновáте* 'абрабіць новае поле', *д'ерев'áнны* 'драўляны', *д'ад'іна* 'дзядзіна /дзядзькава жонка; цётка/', *й'обжык* 'вожык', *жáба* 'рапуха /палявая жывёліна, падобная на жабу, з бугрыстай скурай шэрага, земляністага колеру/', *жáло* 'джала ў пчалы', *ж'уравéц'і* 'журавіны', *ж'ырна /курóна/* 'пражэрлівая /карова/', *ж'ереб'áтко* 'жарабя', *ж'это цв'ітэ* 'жыта красуе', *занўза* 'стрэмка /востры, тонкі кавалачак дрэва (звычайна), асколак шкла, металу, які залез пад скуру/', *з'апл'ітáте* 'заплятаць', *з'атўvка* 'здор /нутранае свіное сала/', *з'бўжже* 'збожжа', *з'ўйдóбне л'рыбé: ко'з'ак'і, л'убé* 'ядомыя грыбы', *з'ловéте /кўрыц'у/* 'злавіць /курыцу/', *з'ыл'эна* 'недаспелыя плады', *з'ыл'óнк'і, з'ел'óнк'і* 'зялёнкі /ядомыя пласціністыя грыбы з зялёнай ці зеленавата-бурай шапкай/', *інд'ўк* 'індык', *к'авдўн* 'страўнік у кабана, свінні', *к'ацá* 'пятка /тупы канец яйца/', *к'в'ітка* 'краска /палявая кветка/', *к'ісле /мулукó/* 'сыракваша, кіслае малако', *к'лómн'а* 'рыбалойная крыга /ручная лавушка з сеткі, нацягнутай паміж двума «палазамі»/', *к'лўн'а* 'гумно', *к'лыкáте* 'глытаць', *к'л'укóч'е* 'клякоча /пра бусла/', *к'нур* 'кныр /самец хатняй свінні/', *к'óзл'ік* 'конік /насякомае, якое скача і стракоча крыламі/', *к'óнык* 'страказа', *к'ортóпл'а* 'бульба', *к'остéнк'і* 'касцяніцы, касцянкі /лясная травяністая ягадная расліна/', *к'оц'уба* 'палачка для вязання снапоў', *к'оц'уба* 'качарга /прылада, якой

выграбаюць жар з печы/’, *коц’убэнык* ‘качарэжнік /месца каля печы, дзе стаяць вілкі, качарга/’, *кóц’ух’і* ‘суквецце на арэшніку’, *красн’ук* ‘падасінавік’, *край’уха /хл’іба/* ‘акраец /хлеба/’, *кру́мкан’н’е* ‘кваканне жаб’, *кру́пе* ‘крупы’, *крéла* ‘плаўнікі /орган руху ў рыб і водных жывёл/’, *ку°нопл’а* ‘каноплі’, *кубасá* ‘каўбаса, кілбаса’, *кубéл’іц* ‘кубел /дзежка і пад. з вушкамі і векам для захоўвання салёнага сала/’, *кувнёр* ‘каўнер у кажусе’, *кудóса* ‘мяцеліца /снежная бура, завея/’, *кузák’і* ‘казяўка, кузурка /усякае маленькае, дробнае насякомае/’, *кул’ісó* ‘кола’, *кулó П’інска*, *кулó хáты* ‘каля Пінска, каля хаты’, *кун’ натурл’івы* ‘конь наравісты’, *купéц’а* ‘капа /сена/’, *курóста* ‘кастрыца /цвёрдыя адходы пасля апрацоўкі льну/’, *куру́тк’і* ‘кароткі’, *ку́рыц’а* ‘курыца’, *куса́чка* ‘здрок /куслівая муха, якой баяцца коні, конскі авадзень/’, *ку́стерна* ‘брыца /дробнае пустазелле/’, *кутáс’а*, рэдка: *л’энта* ‘кутас /пучок нітак, звязаных разам на канцы, для ўпрыгожання чаго-небудзь/’, *ку́чка* ‘пячурка /ямка з боку печы, дзе сушаць што-небудзь і з дапамогай якой узбіраюцца на печ/’, *латáте* ‘латаць, лапіць’, *Л’ікс’і́й* ‘Аляксей’, *лóтец’* ‘лотаць’, *л’ун на хрэ́бн’і у°бдыра́йут* ‘лён на грэбені чэшуць’, *лéко* ‘лыка /луб маладой ліпы і некаторых іншых дрэў у выглядзе вузкіх палос, з якіх плятуць лапці/’, *л’акáтыс’а* ‘палохацца, пужацца’, *ма́тка* ‘спарыння /буйное чорнае зерне, якое часам вырастае ў коласе жыта/’, *м’ідвэд’* ‘мядзведзь’, *Мл’эчна Дуро́на* ‘Млечны Шлях’, *мн’ак’іш* ‘мякаць у гарбузе’, *мн’áсо л’убéне* ‘нятлустае мяса’, *моркóчен’* ‘маркач /некастрыраваны самец авечкі/’, *моховéй хреб* ‘махавік /ядомы губчасты грыб з падушкападобна-пукатай жоўта-бурай шапачкай/’, *мурав’і́й* ‘мурашка’, *мутéте* ‘маніць’, *на́навéц’і* ‘штаны’, *напросткé* ‘напрасткі’, *нару́б* ‘драўляныя надмагільныя помнікі ў выглядзе калод’, *нас’і́лк’і* ‘насілы’, *ны за́сты мны* ‘засціць /засланяць загароджваць святло, агонь, перашкаджаць добра бачыць/’, *ныру́дна дучка́*, *ныру́дныц’а* ‘падчарыца, падчарка’, *ныхáйны* ‘нехайны /чалавек/’, *од’і́ялом накрéвáйуц’ц’а* ‘коўдрай накрываюцца /перад сном/’, *о́мыт’* ‘буйныя адходы пры ачыстцы абмалочанага збожжа’, *от’óса* ‘атосы, атос /драцяныя з жалезных прудоў або раменныя цяжы, што ідуць ад верхняга канца аглоблі да загваздкі/’, *откурова́те* ‘акарыць /ачысціць дрэва (бярвенні, жэрдкі і інш.) ад кары/’, *о’с’óт* ‘асот’, *пазу́р* ‘ногаць’, *п’і́в’ін* ‘певень’, *п’і́р’іе* ‘лісце цыбулі’, *п’і́я́нка*, *п’і́я́нка* ‘п’яўка’, *плéтко* ‘пра нязначную глыбіню на возеры, рэчцы, сажалцы, балоце і інш./’, *пóвден’* ‘поўдзень /адзін з чатырох напрамкаў свету, процілеглы поўначы/’, *по́но́н’а* ‘мясцовасць «прамежкавая» паміж балотам і грудом /выцерабленае месца ад хмызняку (лесу) пад сенажаць, поле і інш./’, *пóлап* ‘крысо /ніжняя частка адзежыны, палавіны якой спераду расхінаюцца; пала/’, *пóлым’о* /рэдка/ ‘польшыя’, *постолé* ‘лапці’, *потáпц’і* ‘цура /страва, прыгатаваная з сырой вады, кавалкаў хлеба з соллю або цукрам ці з малака і кавалкаў хлеба і інш./’, *прач* ‘апалонік /хвастатая лічынка жабы/’, *просыка́те* ‘прасякаць’, *протыка́те* ‘працякаць’, *пта́шка* ‘птушка’, *пу°туше́те /уно́н/* ‘патушыць /агонь/’, *пу́вден’*

‘сярэдзіна дня /поўдзень/’, *пудв’іі* ‘хвароба ад віхру /імклівай, кругавой плыні ветру/’, *пудуўрок* ‘маёнтак /зямельнае ўладанне памешчыка, пана і пад./’, *пуддубен* ‘свінуха /ядомы пласціністы грыб з карычнева-бураватай шапкай/’, *пудзел’онк’і* ‘падзялёнка, падзялёнкі /ядомы пласціністы грыб з шапкай ад светла-шэрай да брудна-шэрай афарбоўкі/’, *пудло́на* ‘падлога’, *пудсо́лнух* ‘сланечнік’, *пужа́лно* ‘пугаўё /дзяржанне, да якога прымацоўваецца пуга/’, *пулупе́шок* ‘палукаш, палукашак /плечены кораб, які ўстаўляецца ў драбіны воза або сані’/’, *пу́рхавка* ‘порхаўка /шарападобны грыб, мяккасць якога пры высыханні ператвараецца ў цёмны пыл/’, *переве́сло* ‘перавясла’, *переп’ёлка* ‘перапёлка’, *пересла́не са́ло* ‘свіное сала са слямі мяса’, *рабе́на* ‘рабіна’, *радно́* ‘палатняная коўдра’, *Руздво́* ‘Каляды, Коледы /народнае зімовае рэлігійнае свята дахрысціянскага паходжання/’, *рухма́на /ку́рыц’а/* ‘рахманая /курыца/’, *резуха́* ‘пілавінне, апілки’, *решытн’ак* ‘рашэтнік /ядомы губчасты грыб карычневага колеру/’, *свэне* ‘свінні’, *сверчо́к* ‘цвыркун’, *скупе́ц* ‘капец бульбы /звычайна круглай формы/’, *сл’ізен* ‘слімак, смоўж /з ракавінай у вадзе, без ракавіны на грыбах і інш/’, *слун* ‘услон’, *сн’іце́й* ‘хвароба ў выглядзе сажы ў коласе’, *со́нычко* ‘сонейка’, *со́чна /трава́/* ‘сакавітая /трава/’, *сп’іва́те* ‘спяваць’, *стоже́рво* ‘стажар’е /месца, дзе стаяў стог/’, *стро́кайуц’ц’а /курув’е/* ‘бадаюцца /каровы/’, *стр’ела* ‘кветканоснае сцябло ў цыбулі’, *сукáйло* ‘сукала /старадаўняя прылада для насуквання нітак на цэўкі/’, *сукочут /ку́ре/* ‘сакочуць /куры/’, *сусна́* ‘хвоя’, *сухост’ый* ‘сухастой /засохлыя на карані дрэвы/’, *схлусова́те* ‘нанесці шкоду пасевам’, *с’ыннык* ‘матрац, набіты саломай ці сенам’, *сырой’іжка* ‘сыраежка /ядомы грыб з пласціністай крохкай яркаафарбаванай шапкай/’, *сытн’ак /с’этнык/*, ‘сітняк /сітнік/’, балотніца /расліна з гладкімі бязлістымі трубчастымі сцяблінкамі, якая расце на балоцістых месцах/’, *тувкане́ц’а* ‘таўчоная бульба /пюрэ/’, *тып’ер* ‘сёння’, *тёмно* ‘цёмна’, *т’ерка*, *т’ертка* ‘тарка /прадмет кухоннага ўжытку для раздраблення, расцірання, напр., бульбы/’, *ужэны* ‘ажыны’, *узде́чка* ‘аброць’, *упло́дец* ‘аплодненае яйцо’, *уцаде́те /не́тку у іго́лку/* ‘уцягнуць /нітку ў іголку/’, *хвартуха́ зап’іраза́те* ‘завязаць /фартух/’, *хулуде́ц* ‘халадзец, квашаніна’, *цковáте /соба́койу/* ‘цкаваць /сабакам/’, *цыде́лка* ‘цадзілка /кавалак палатна або іншае прыстасаванне для працэджвання чаго-небудзь (пераважна малака)/’, *це́цк’і* ‘вымя /у каровы/’, *ц’уц’ун* ‘тытунь’, *часне́к* ‘часнок’, *чо́буте* ‘боты’, *чыбр’е́ц* ‘чабор’, *чы́рыз /муст/* ‘цераз /мост/’, *чы́рэн* ‘чарэнь’, *шаһ*, *шаһáте* /рэдка/ ‘крок, крочыць’, *шкварка* ‘скварка /падсмажаны кавалачак сала/’, *шкудл’э́ва /куру́ва/* ‘шкадлівая /карова/’, *шкурлупа́* ‘шкарлупіна /цвёрдая абалонка яйца/’, *шп’ел’к’і* ‘іглаподобнае лісце хвойных дрэў і кустоў’, *шчын’áте¹* ‘ачышчаць абмалочанае збожжа’, *шчын’áте² /сы́но грабл’áме/* ‘пластаваць /сена граблямі/’, *шч’ел’і́на* ‘шчыліна’, *шч’аву́х* ‘шчаўе’, *йун* ‘уюн’, *йажэ́ныц* ‘лось, саркадон чарапіцавы /шапкавы базідыяльны грыб сямейства тэлефоравых/’, *йал’э́на* ‘елка, яліна’, *йасна* ‘дзясны’, *йат’ел’і́на* ‘дзяцеліна /дзікая канюшына/’ [6, кк. 235, 266, 291, 294, 316, 323; 7].

Такім чынам, гаворка в. Белая Камянецкага раёна характарызуецца цэлым комплексам фанетычных, марфалагічных і лексічных асаблівасцей і адносіцца да заходнепалескіх (брэсцка-пінскіх, загародскіх) гаворак [8, с. 133–134; 9; 10, с. 150–157, 201–214].

Спіс прынятых скарачэнняў

<i>в.</i> – вёска	<i>км</i> – кіламетр
<i>г.</i> – год	<i>мясц.</i> – мясцовае
<i>гг.</i> – гады	<i>напр.</i> – напрыклад
<i>і інш.</i> – і іншае	<i>н.п.</i> – населены пункт
<i>і пад.</i> – і падобнае	<i>с.</i> – старонка, -і
<i>к.</i> – карта	<i>ст.</i> – стагоддзе
<i>кк.</i> – карты	<i>т.зв.</i> – так званы

Літаратура

1. Блінава, Э.Д. Беларуская дыялекталогія: вучэб. дапам. / Э.Д. Блінава, Е.С. Мяцельская. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1980. – 303 с.
2. Брестская область [Карты]: общегеогр. атлас / сост. и подгот. к печати РУП «Белкартография» в 2003 г. ; ред. Н.И. Шлык. – 1 : 200 000, 2 км в 1 см. – Минск : Белкартография, 2003. – 1 атлас (33 с.) : цв.
3. Булыка, А.М. Гістарычная марфалогія беларускай мовы/ А.М. Булыка, А.І. Жураўскі, І.І. Крамко ; пад рэд. А.М. Жураўскага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 328 с.
4. Вялікі гістарычны атлас Беларусі [Карты] : у 3 т. / Дзярж. кам. па маёмасці Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: В.Л. Насевіч (гал. рэд.) [і інш.]. – [Маштабы розныя]. – Мінск: Белкартаграфія, 2016. – Т. 3. – 2016. – 1 атлас (348, [3] с.).
5. Гароды і вёскі Беларусі : энцыклапедыя. – Т. 4, кн. II. Брэсцкая вобласць / рэдкал.: Г.П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2007. – 608 с.: іл.
6. Дыялекталогічны атлас беларускай мовы / Р.І. Аванесаў [і інш.] ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. Р.І. Аванесава. – Мінск : АН БССР, 1963. – [2] с., VIII, 338 к.
7. Дыялекталогічны атлас беларускай мовы : уступ. арт., давед. матэрыялы і камент. да карт / Р.І. Аванесаў [і інш.] ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; пад рэд. К.К. Крапівы, Ю.Ф. Мацкевіч. – Мінск : АН БССР, 1963. – 970 с.
8. Клімчук, Ф.Д. Гаворкі Берасцейскай вобласці / Ф.Д. Клімчук // Gdzie bije zrydło...Picni ludowe pogranicza Polski i Białorusi / red. F. Czyżewski, A. Dudek-Szumigaj, M. Zygalova. – Lublin – Wyszniace, 2015. – S. 129–143.
9. Клімчук, Ф.Д. Гаворкі Заходняга Палесся: фанетычны нарыс / Ф.Д. Клімчук ; Акад. навук БССР, Ін-т мовазнаўства ; [рэд. М.І. Талстой]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1983. – 126 с.
10. Крывіцкі, А.А. Дыялекталогія беларускай мовы : дапам. для філал. спецыяльнасцей ВНУ / А.А. Крывіцкі. – Мінск : Выш. шк., 2003. – 293 с.
11. Новік, Г. Белая / Г. Новік, М. Шум // Навіны Камянеччыны. – 2005. – 14 жніўня. – С.3.
12. Памяць : Кам. р-н : гіст.-дак. хронікі гарадоў і р-наў Беларусі / рэд.-уклад.: Г.П. Парафянюк, Р.Я. Смірнова ; рэдкал.: А.Л. Петрашкевіч [і інш.]. – Мінск : Ураджай, 1997. – 526 с.
13. Самуйлік, Я.Р. Атлас гаворак Выганаўскага Палесся / Я.Р. Самуйлік ; Брэсц. дзярж. тэхн. ун-т. – Брэст : БрДТУ, 2013. – 322 с.
14. Янкоўскі, Ф.М. Гістарычная граматыка беларускай мовы : вучэб. дапам. для філ. фак. пед. ін-аў / Ф.М. Янкоўскі. – 2-е выд., выпр. і дап. – Мінск : Выш. шк., 1983. – 271 с.